

KIESRAAD

02/31

BINNENLANDSE ZAKEN
 EN KONINKRIJKSRELATIES
 INGEKOMEN
 22 JAN 2002
 Afdeling: C2W
 Agenda: CW 2002/53194
 RAPPEL NA

Aan
 De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
 De heer mr. K.G. de Vries
 Postbus 20011
 2500 EA Den Haag

Bijlagen	Uw kenmerk CW01/U93973	Ons kenmerk KR02/U51032	Datum 18 januari 2002
Inlichtingen bij Mw. mr. drs. E.B. Pronk		Doorkiesnummer 070-426 7691	
Onderwerp Stemmen op maandag of dinsdag en verkorting termijn eerste samenkomst Tweede Kamer			

Geachte heer De Vries,

Bij brief van 8 november jl. CW2001/U93973, heeft u de Kiesraad gevraagd advies uit te brengen over de mogelijkheid op maandag of dinsdag de dag van stemming voor de Tweede Kamer te houden. De gedachte hierbij is dat hierdoor de Tweede Kamer in staat zou zijn om het debat over de verkiezingsuitslag binnen vijf dagen na de stemming op vrijdag respectievelijk zaterdag te kunnen houden. U heeft de Kiesraad hierbij verzocht tevens te onderzoeken of aan eventuele bezwaren tegemoet kan worden gekomen en zo ja, op welke wijze dit kan geschieden. Tenslotte heeft u de Raad verzocht in de advisering onderscheid te maken tussen de maandag als verkiezingsdag en de dinsdag als verkiezingsdag.

1. Algemeen

Concrete aanleiding voor de adviesaanvraag is de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer van het wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet, houdende verlenging van de duur van de stemming tot negen uur 's avonds alsmede regeling van diverse andere onderwerpen. Bij deze behandeling is de motie-Rehwinkel c.s. aanvaard over de termijn waarop de nieuw gekozen Tweede Kamer na de verkiezingen bijeen komt.¹ In deze motie wordt overwogen dat zo snel mogelijk na de verkiezingen het debat over de verkiezingsuitslag moet kunnen worden gehouden. Tevens wordt overwogen dat de voorkeur van de Kiesraad uit gaat naar het houden van een stemming op maandag of dinsdag, indien de Raad voortaan geacht wordt de uitslag op de derde dag na de stemming bekend te maken. Voorts wordt overwogen dat met de maandag of de dinsdag als verkiezingsdag het debat over de verkiezingsuitslag binnen vijf dagen, namelijk op vrijdag respectievelijk zaterdag, kan plaatsvinden. Tenslotte wordt de regering verzocht op korte termijn te onderzoeken hoe aan eventuele bezwaren kan worden tegemoetgekomen, waarbij de benodigde zorgvuldigheid voorop dient te blijven staan, zodat in de toekomst de maandag of de dinsdag als dag voor de Tweede-Kamerverkiezingen in de Kieswet kan worden opgenomen.

¹ Kamerstukken II 2000/2001, 27 673, nr. 14. De motie is gesteund door PvdA, VVD, D66 en GroenLinks (Handelingen II, 15 november 2001, 24-1727).

De Kiesraad wijst u op zijn eerdere adviezen van 20 november 2000 en 30 januari 2001 over dit onderwerp. Onderhavig advies kan als een aanvulling op deze adviezen worden beschouwd. Voorts hecht de Kiesraad er aan te benadrukken dat hij in onderhavig advies alleen ingaat op de dag van stemming en de periode daarna tot en met de overhandiging van de geloofsbrieven en de brieven tot in kennisstelling van de gekozen kandidaten van hun benoeming aan de voorzitter van de Tweede Kamer. De procedure daaropvolgend tot aan de installatie van de Tweede Kamer, en in het bijzonder de vraag op welke termijn na de overhandiging van de geloofsbrieven en de brieven aan de gekozen kandidaten de eerste samenkomst van de Tweede Kamer kan plaatsvinden, wordt buiten beschouwing gelaten.

Overigens gaat de Kiesraad ervan uit dat een mogelijke wijziging van de Kieswet op het punt van de dag van stemming voor de Tweede Kamer en daarbij op het punt van de termijn waarop de Kiesraad de uitslag van de Tweede-Kamerverkiezing bekend maakt geen consequenties kan hebben voor de verkiezing van 2002. Gemeenten zijn immers al volop bezig met de voorbereiding van de organisatie van deze verkiezing. Zij gaan er daarbij van uit dat de verkiezing op 15 mei 2002 plaats vindt.

2. Termijn tussen stemming en vaststelling van de verkiezingsuitslag (thans vijf dagen)

In zijn eerdere adviezen aan u over dit onderwerp heeft de Kiesraad aangegeven dat een periode van ongeveer vijf dagen na de dag van stemming nodig is voordat de uitslag officieel kan worden vastgesteld. Deze termijn komt overeen met de termijn die de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft genoemd, laatstelijk in de nota naar aanleiding van het verslag bij het wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet, houdende verlenging van de duur van de stemming tot negen uur 's avonds alsmede regeling van diverse andere onderwerpen.² De Kiesraad merkt overigens op dat hij in 2002 eerst op de zesde dag na de stemming de uitslag van de op 15 mei te houden Tweede-Kamerverkiezing kan bekendmaken. Dit heeft te maken met het feit dat in het weekend volgend op de dag van stemming Pinksteren valt. Omdat de vijfde dag na de stemming op Tweede Pinksterdag valt, zal de Kiesraad in 2002 de uitslag op dinsdag 21 mei bekendmaken.

In het advies van 30 januari 2001 heeft de Kiesraad reeds aangegeven dat naar zijn oordeel in de termijn tussen stemming en bekendmaking van de verkiezingsuitslag enige tijdwinst kan worden behaald in de periode die aanvangt op de tweede dag na de stemming als alle processen-verbaal van de hoofdstembureaus door de Kiesraad ontvangen zijn. Dat er na deze ontvangst (op vrijdag) thans nog drie dagen nodig zijn voordat de uitslag bekend kan worden gemaakt heeft te maken met het feit dat bij een stemming op woensdag noodzakelijkerwijs een weekend in deze termijn valt. Zou in deze termijn geen weekend vallen, dan zou in ieder geval de vaststelling van de uitslag binnen een termijn van vier dagen kunnen plaatsvinden. Dat er geen weekend binnen de termijn valt heeft de voorkeur van de Kiesraad. Buiten het weekend kunnen eventuele contacten met de hoofdstembureaus en gemeenten nu eenmaal gemakkelijker plaatsvinden.

3. Werkzaamheden van de Kiesraad ter vaststelling van de uitslag van de Tweede-Kamerverkiezing

Zoals gezegd kan naar het oordeel van de Kiesraad in de termijn tussen stemming en bekendmaking van de verkiezingsuitslag uitsluitend tijdwinst worden behaald vanaf het moment dat de processen-verbaal van de hoofdstembureaus door de Kiesraad zijn ontvangen. De openbare zittingen van de hoofdstembureaus vinden op grond van de Kieswet plaats op de tweede dag na de stemming om 10.00 uur. Vervolgens dienen de hoofdstembureaus de processen-verbaal over te brengen naar de Kiesraad. Vanaf 10.30 uur worden de processen-verbaal van de negentien hoofdstembureaus bij de Kiesraad afgegeven, met daarbij gevoegd diskettes waarop de uitslagen per kieskring elektronisch zijn opgeslagen. Vanaf dat moment kan de Kiesraad zijn taak met betrekking tot de vaststelling van de uitslag aanvangen. In de loop van de middag heeft de Kiesraad

² Kamerstukken II 2000/2001, 27 673, nr. 6, blz. 6-9.

ook van de hoofdstembureaus van de verst gelegen kieskringen het proces-verbaal met de diskettes ontvangen.

De vaststelling van de uitslag vindt plaats via twee trajecten. In de eerste plaats door middel van het inlezen van de negentien diskettes door een computer die vervolgens op basis van de ingelezen gegevens de uitslag van de verkiezingen berekent. De negentien hoofdstembureaus beschikken voor de vaststelling van de stemmentotalen per kandidaat per kieskring over software die aan sluit op de software die de Kiesraad hanteert voor de berekening van de uitslag. Naast het op elektronische wijze berekenen van de uitslag, telt de Kiesraad op basis van de schriftelijke processen-verbaal de stemmentotalen per kandidatenlijst afzonderlijk op. Dit handmatige traject dient als controlemiddel op het op elektronische wijze inlezen van de processen-verbaal door de computer. De op basis van beide trajecten verkregen resultaten worden door de Kiesraad onderling vergeleken. Dit betekent dus dat het door de computer opgestelde conceptproces-verbaal van de vaststelling van de uitslag wordt vergeleken met de handmatig verkregen gegevens. Daarnaast wordt het door de computer geproduceerde conceptproces-verbaal in algemene zin nauwkeurig op bijzonderheden nagelopen. Daarbij wordt bijvoorbeeld gekeken of er geen opmerkelijke verschillen zijn in vergelijking tot de reeds gepubliceerde gegevens van het ANP. Dit zou kunnen wijzen op vergissingen die zijn gemaakt binnen het totale traject stembureaus - gemeenten - hoofdstembureaus - Kiesraad.

Indien alles correct wordt bevonden, wordt het conceptproces-verbaal vervolgens in een grote oplage vermenigvuldigd. Tevens dient de openbare zitting van de Kiesraad ter bekendmaking van de verkiezingsuitslag verder voorbereid te worden, en dienen de geloofsbrieven en de brieven tot in kennisstelling van de gekozen kandidaten van hun benoeming in gereedheid te worden gebracht. Deze brieven dienen immers terstond of in ieder geval zo spoedig mogelijk na de openbare zitting van de Kiesraad tot bekendmaking van de verkiezingsuitslag aan de voorzitter van de Tweede Kamer overhandigd te worden, zodat de verdere stappen tot de installatie van de nieuwe Tweede Kamer gezet kunnen worden. Alhoewel de openbare zitting en de brieven in hoge mate al vóór de dag van stemming voorbereid kunnen worden, nemen deze handelingen uiteraard ook nadien enige tijd in beslag.

In het geval dat zich bij de berekening van de uitslag bijzonderheden voordoen - in het uiterste geval een hertelling van de stemmen - zal de Kiesraad nadere werkzaamheden dienen te verrichten. De Kiesraad realiseert zich overigens dat als gevolg van het feit dat rond de 90% van de kiezers met behulp van een stemmachine stemt de mogelijkheid van een nieuwe opnemng van stembiljetten (artikel P 21 van de Kieswet) bijna tot het verleden is gaan behoren.³ Indien door middel van stemmachines wordt gestemd is een hertelling immers niet aan de orde. Er zal wel sprake kunnen zijn van andere eventualiteiten op basis waarvan nader onderzoek bij de hoofdstembureaus en/of gemeenten nodig is. Dit onderzoek kan er bijvoorbeeld ook toe leiden dat een hoofdstembureau moet worden verzocht de stemmentotalen opnieuw vast te stellen. De Kiesraad merkt op dat hij geen beslissing kan nemen over de al dan niet onregelmatigheid van de stemming zelf. De Raad kan hooguit signaleren dat er zich bij de stemming onregelmatigheden hebben voorgedaan en dit aan de Tweede Kamer doorgeven. Bij het geloofsbrievenonderzoek kan de Tweede Kamer vervolgens besluiten tot het niet-toelaten van een of meer leden wegens de ongeldigheid van de stemming. Gelet op het voorgaande kan een nader onderzoek van de Kiesraad betrekking hebben op de stemopnemng, de vaststelling van stemmentotalen per gemeente door de burgemeesters en vervolgens de vaststelling van de stemmentotalen per kieskring door de hoofdstembureaus.

4.

³ Overigens is een nieuwe opnemng van de stembiljetten door de Kiesraad in die zin bij Tweede-Kamerverkiezingen niet goed voorstelbaar, omdat het centraal stembureau hiertoe alleen kan besluiten indien een ernstig vermoeden bestaat dat door een of meer stembureaus bij de stemopnemng zodanige fouten zijn gemaakt dat zij van invloed op de zetelverdeling kunnen zijn. Gezien het aantal stemmen dat benodigd is voor een zetel, zal zodanig ernstig vermoeden zich alleen in hoge uitzonderingssituaties kunnen voordoen.

Is een termijn van drie dagen tussen stemming en vaststelling van de uitslag mogelijk?

In zijn advies van 30 januari 2001 heeft de Kiesraad de mogelijkheid geopperd dat de stemming voortaan niet meer op woensdag, maar op maandag of dinsdag wordt gehouden. In dat geval zou de uitslag van de verkiezingen op donderdagmiddag respectievelijk vrijdagmiddag kunnen worden bekendgemaakt. Dat advies verwijst naar de motie-Rehwinkel voor zover daarin wordt overwogen dat de voorkeur van de Kiesraad uit gaat naar het houden van de stemming op maandag of dinsdag, indien de Raad voortaan geacht wordt de uitslag op de derde dag na de stemming gereed te maken.

De Kiesraad hecht er aan te benadrukken dat hij - vanuit het oogpunt van een vaststelling van de uitslag op korte termijn - alleen de voorkeur voor maandag of dinsdag als verkiezingsdag heeft, indien de Kiesraad inderdaad wordt geacht de uitslag binnen drie dagen na de dag van stemming bekend te maken. Bij een stemming op maandag of dinsdag kan de Kiesraad zijn werkzaamheden op een doordeweekse dag verrichten, hetgeen de externe communicatie en de interne ondersteuning ten goede komt. In aanvulling hierop merkt de Kiesraad op dat indien alles vlekkeloos verloopt hij bij een stemming op maandag of dinsdag zonder meer in staat is om de uitslag in de middag van de derde dag na de stemming (donderdag c.q. vrijdag) gereed te hebben en bekend te maken. In dat geval kan namelijk de uitslag al de avond van de tweede dag na de dag van stemming (woensdag c.q. donderdag) gereed zijn, zodat deze op de derde dag na de stemming bekend kan worden gemaakt. Indien de Kiesraad echter (vermeende) onregelmatigheden constateert bij de stemopneming (zoals gezegd is dat zeer uitzonderlijk), de vaststelling van de stemmentotalen door de burgemeesters of de vaststelling van de stemmentotalen door het hoofdstembureau, zal de Kiesraad nader onderzoek c.q. controles dienen te verrichten. In bijzondere gevallen kan het vóórkomen dat een bekendmaking van de verkiezingsuitslag op de derde dag na de stemming niet mogelijk is.

Conclusie t.a.v. de termijn voor vaststelling van de uitslag

De uitslag van de Tweede-Kamerverkiezing kan, indien de stemming wordt verschoven naar de maandag of de dinsdag, in het normale geval in de middag van de derde dag na de stemming in een openbare zitting bekendgemaakt worden. De Kiesraad adviseert in dat geval de dag en het tijdstip van deze openbare zitting vast te leggen in de Kieswet (artikel P 20). Bepaald zou kunnen worden dat deze zitting plaats vindt op de derde dag na die van de stemming om 16.00 uur. Indien het door bijzondere omstandigheden niet mogelijk is de uitslag op dat tijdstip bekend te maken, zal het centraal stembureau de bekendmaking van de uitslag moeten verdagen. De uiterste consequentie van een eventuele verdaging van de openbaarmaking van de uitslag kan zijn dat de nieuwe Tweede Kamer niet direct geïnstalleerd kan worden na de uit de Kieswet voortvloeiende datum van aftreden van de 'oude' Tweede Kamer (in het voorstel van de motie-Rehwinkel de vierde dag na de stemming) en dat er gedurende korte tijd geen Tweede Kamer is. De Kiesraad benadrukt dat deze situatie zich slechts in uitzonderingssituaties zal voordoen.

Indien de motie-Rehwinkel door de regering wordt gevolgd en de eerste samenkomst van de nieuwe Tweede Kamer plaats zal vinden op de vierde dag na de stemming, adviseert de Kiesraad voorts in artikel V 1, eerste lid, van de Kieswet te bepalen dat de brief waarmee de benoemde in kennis wordt gesteld van zijn benoeming 'onverwijld' na de openbaarmaking van de uitslag aan de voorzitter van de Tweede Kamer wordt overhandigd. Tenslotte merkt de Kiesraad op dat bij een mogelijke wijziging van de Kieswet op dit punt mogelijk ook een voorziening getroffen moet worden voor het geval dat, bij een stemming op dinsdag, op de daarop volgende donderdag Hemelvaart valt.

5. Dag van stemming

Op grond van de huidige Kieswet vindt de stemming normaliter plaats op woensdag. Sinds 1951 valt deze dag automatisch uit de Kieswet af te leiden. Gekozen is voor de woensdag omdat schoollokalen over het algemeen op grote schaal als stemlokaal worden aangewezen. Doordat op de basisscholen op woensdagmiddag geen les wordt gegeven, gaat bij een stemming op woensdag een zo gering mogelijk aantal lessen verloren. De Kiesraad schat dat thans rond de 40% van de

stemlokalen ingericht wordt in een school. Hij baseert zich hierbij op een kleine inventarisatie bij een twintigtal gemeenten. Andere locaties die veel worden gebruikt zijn kerkelijke gebouwen, buurt- en wijkhuizen, instellingen op het gebied van cultuur, seniorencomplexen of verzorgingstehuizen, dienstencentra, stadhuizen, verenigingsgebouwen, sporthallen en -kantines.

Dinsdag als verkiezingsdag

De Kiesraad constateert dat er al eerder verkiezingen zijn gehouden op de dinsdag. Zo werden in 1994 de Tweede-Kamerverkiezingen op dinsdag 3 mei gehouden.⁴ In 2003 zullen de provinciale-verkiezingen eveneens op dinsdag (11 maart) plaatsvinden. Deze datum is bij koninklijk besluit bepaald. Dit koninklijk besluit is gebaseerd op artikel F 1, derde lid, van de Kieswet.⁵ Dit artikel voorziet in de mogelijkheid dat bij koninklijk besluit de dag van kandidaatstelling (en daarmee die van de stemming) een dag wordt vervroegd, indien zwaarwichtige redenen verband houdend met de dag der stemming daartoe nopen. Tevens voorziet dit artikel in de mogelijkheid dat de stemming op donderdag of vrijdag plaats vindt. Ook al heeft dit artikel betrekking op uitzonderingssituaties, de Kiesraad meent dat daarmee de keuze dat op een dinsdag, donderdag of vrijdag verkiezingen gehouden kunnen worden reeds in een eerder stadium is gemaakt. In dit verband is ook relevant dat de verkiezingen voor het Europees Parlement in Nederland op donderdag plaatsvinden (artikel Y 8 van de Kieswet). Wel merkt de Kiesraad op dat indien de verkiezingsdag valt op de dinsdag na de Tweede Pinksterdag, ten aanzien van deze dag bij gemeenten dezelfde bezwaren kunnen bestaan als ten aanzien van het stemmen op maandag (zie hierna).

Maandag als verkiezingsdag

Ten aanzien van de maandag als verkiezingsdag merkt de Kiesraad op dat het hiervoor genoemde artikel F 1, derde lid, van de Kieswet niet voorziet in de mogelijkheid dat de dag van stemming naar de maandag wordt verschoven. In de toelichting op dit artikel wordt gesteld dat verkiezingen op maandag niet raadzaam zijn, daar de voorbereidingen op de zondag daaraan voorafgaand voor de gemeenten principiële en praktische problemen kunnen meebrengen.⁶ Over de maandag als verkiezingsdag heeft de Kiesraad een kleine inventarisatie gehouden onder een twintigtal (grote en kleine) gemeenten. De Kiesraad heeft aan deze gemeenten de vraag voorgelegd of er uitvoeringstechnische bezwaren bestaan tegen het houden van een stemming op maandag. Zestien gemeenten hebben een reactie teruggezonden. Van deze zestien gemeenten zijn er tien van oordeel dat een stemming op maandag specifieke uitvoeringstechnische bezwaren met zich brengt, terwijl de resterende zes gemeenten menen dat een stemming op maandag of woensdag uitvoeringstechnisch geen verschil maakt. Door één gemeente wordt het zelfs als een voordeel gezien als de inrichting van de stembureaus in het weekend kan plaatsvinden, mede doordat de scholen in dat geval geen hinder hiervan ondervinden. Door de overige gemeenten worden de volgende bezwaren genoemd tegen het stemmen op maandag:

- onbereikbaarheid storings- en ander hulppersoneel gedurende weekend;
- ontoegankelijkheid schoolgebouwen en andere gebouwen in weekend (sleutel, extra tijd beheerder, specifieke afspraken met beheerder);
- bepaalde locaties dienen in het weekend voor eigen doeleinden te worden gebruikt (kerkgebouwen, andere locaties waarin gedurende weekeind activiteiten worden gehouden);
- gedurende het weekend is het moeilijker adequaat te reageren op problemen met betrekking tot stemlokalen en uitval in de stembureaubezetting;
- indien de voorbereiding in het weekend plaats vindt moeten extra kosten gemaakt worden;

⁴ Dit had te maken met het feit dat het op woensdag 4 mei dodenherdenking was. Artikel J 1 van de Kieswet zoals dat toen luidde voorzag in een automatische verschuiving van de dag van de stemming naar de 42ste dag na de dag van kandidaatstelling indien de 43ste dag na de kandidaatstelling 4 mei was.

⁵ De Kiesraad merkt op dat artikel F 1, derde lid, van de Kieswet zoals dat luidt na de aanvaarding van het amendement-Luchtenveld niet meer voorziet in de mogelijkheid van een verschuiving naar de week na de uit de Kieswet voortvloeiende datum van verkiezingen. De vraag kan dan ook gesteld worden of het koninklijk besluit tot verschuiving van de verkiezingsdatum nog wel een wettelijke grond heeft.

⁶ Kamerstukken II 1996/1997, 25 227, nr. 3.

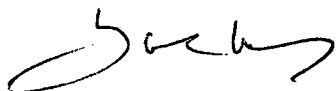
- basisscholen zijn mogelijk niet bereid de hele dag lokalen ter beschikking te stellen (enkele groepen kunnen in plaats van een halve dag een hele dag geen les krijgen);
- kans op vernieling is groter indien stembureaus al op vrijdag worden ingericht;
- het plaatsen van stemmachines gebeurt nu op de twee dagen voor de verkiezingen, hetgeen bij een stemming op maandag betekent dat dit in het weekend of voorafgaande aan het weekend dient plaats te vinden;
- de maandag is bij gemeenten een van de drukste dagen (en bij publieksafdelingen specifiek);
- in het weekend geplaatste aanduidingen van het stembureau c.q. verwijzigingsborden kunnen door vandalisme vernield of meegenomen worden.

Er lijken, gelet op het voorgaande, reële uitvoeringstechnische bezwaren te bestaan bij gemeenten tegen het stemmen op maandag, ook al worden deze bezwaren niet door alle gemeenten gedeeld. De Kiesraad meent dan ook dat het niet wenselijk is op deze dag verkiezingen te houden.

Conclusie ten aanzien van de dag van stemming

Er bestaan vanuit uitvoeringstechnisch oogpunt geen bezwaren tegen een stemming op dinsdag. Met het oog op de voorbereiding van de stemming (met name inrichting stemlokalen) bestaan er wel uitvoeringstechnische bezwaren tegen de maandag als verkiezingsdag.

Hoogachtend,

mr. C. Borman
ondervoorzitter

mr. drs. E.B. Pronk,
secretaris